

Rotterdamse binnenwateren overspoeld door Kaukasische dwerggrondels

Leo Hoogwerf [vissenkenner; punkietje@telfort.nl]

Niels Godijn [vissenkenner; godijnniels@gmail.com]

Rotterdamse stadsnatuur is vaak duidelijk zicht- en hoorbaar in de vorm van bijvoorbeeld halsbandparkieten die hun slaapboom opzoeken. Ook onder het wateroppervlak wemelt het van de stadsnatuur. Die natuur valt misschien minder op, maar is niet minder interessant. Uiteraard wordt daar ook onderzoek aan gedaan, om de status van de onderwaternatuur in de gaten te houden en eventuele nieuwkomers of veranderingen tijdig op te merken.

Ggrondels vormen een zeer soortenrijke visfamilie met een brede verspreiding. Van nature komen er in de Nederlandse zoete wateren geen grondels voor (Nijssen & De Groot 1987). De afgelopen decennia is de visfauna echter verrijkt met diverse nieuwe soorten, zoals bijvoorbeeld de Pontische stroomgrondel (*Neogobius fluviatilis*; Bakker 2012). Dit is met name het gevolg van de aanleg van het Main-Donaukanaal, dat de stroomgebieden van de Donau en de Rijn met elkaar in verbinding heeft gebracht. Daardoor kunnen soorten uit de Donau nu ongehinderd doorzwemmen naar West-Europa.

Vistrap

In het Kralingse Bos is in 2011 een vistrap aangelegd ter verbetering van de waterkwaliteit. Deze verbindt de Kralingse Plas met de ondiepe en structuurrijke watergangen in de Wolvenvallei en maakt migratie van vis mogelijk. De vistrap bestaat uit zeven treden met daartussen ondiepe poelen. Deze zijn gevarieerd en rijk aan structuur (Tummers 2020). Tijdens een inspectieronde langs de vistrap op 2 mei 2022 viel op dat in één van de onderdelen van het systeem een groot aantal kleine vissen aanwezig was. Het visbestand van deze plek was door eerdere inventari-

saties redelijk goed vastgelegd en dit leek iets nieuws. Deze vreemde vissen leken te groot voor pasgeboren vis en te klein voor eenjarige vis. Dat wekte onze interesse. Gelukkig hadden we de beschikking over een schepnet en cuvet en was het niet moeilijk om een aantal exemplaren te bemachtigen om ze wat beter te bekijken. De typische bouw, met de ogen bovenop de kop, maakte direct duidelijk dat het om grondels ging. De maximale grootte betrof drie à vier centimeter en een deel van de exemplaren had een gele buik. Qua tekening vertoonden ze weinig gelijkenis met de tot dan toe vastgestelde zogenoemde

▲ Een honderdtal minuscule grondels werd op 23 september 2022 aangetroffen in het Zuiderpark. Het bleken Kaukasische dwerggrondels (*Knipowitschia caucasica*). (Niels Godijn)

▲ Een Kaukasische dwerggrondel (*Knipowitschia caucasica*) gefotografeerd in een cuvet waarbij de kenmerken goed zichtbaar zijn. (Niels Godijn)

Ponto-Kaspische grondelsoorten in de Rotterdamse binnenwateren. Dat zijn de zwartbekgrondel (*Neogobius melanostomus*) en de marmergrondel (*Proterorhinus semilunaris*). Deze twee andere soorten zijn eveneens aanwezig in de vistrap en we konden ze direct vergelijken en zo uitsluiten. Mede dankzij de gele buiken – een diagnostisch kenmerk van zwangere vrouwtjes – bleek het te gaan om de Kaukasische dwerggrondel (*Knipowitschia caucasica*). Een nieuwe soort voor Rotterdam.

Gele buik

De Kaukasische dwerggrondel heeft de karakteristieke bouw van een grondel met de ogen bovenop de kop. De flanken, kop en vinnen bezitten een vlekkerige tekening. De vrouwtjes hebben in de paaiperiode in het voorjaar een felgele, bijna fluorescerende buik. In de zoete binnenwateren kan verwarring optreden met de Pontische stroomgrondel, maar die heeft een spitsere kop en een langere achterste rugvin en anaalvin. In brakke wateren kan de (inheemse) brakwatergrondel (*Pomatoschistus microps*) voor verwarring zorgen, maar die valt te onderscheiden aan de schubben bovenop de hals en eveneens een spitsere kop. Zoals de andere recent gevestigde grondelsoorten is ook de Kaukasische dwerggrondel inmiddels wijd verspreid aanwezig in onze watersystemen. Wonderlijk genoeg is zij pas in 2020 voor het eerst vastgesteld in Nederland. Visonderzoekers van Stichting RAVON troffen de soort toen aan in diverse grote wateren tussen de Biesbosch en het Haringvliet (Vos 2020). Sindsdien is het hard gegaan en blijkt vrijwel geheel Laag-Nederland en het rivierengebied al

te zijn gekoloniseerd door deze kleine bodemvissen. Het oorspronkelijke verspreidingsgebied ligt in de kustgebieden van Zuidoost-Europa.

Zuiderpark

In het kader van de Blauwe Verbinding – het netwerk van watergangen dat de Zuidpolder van Barendrecht koppelt aan het Zuiderpark in Rotterdam – wordt de onderwaterwereld van het Zuiderpark periodiek bemonsterd (Godijn 2013). In de herfst van 2022 keerden we hier terug met het schepnet. Na het gereedkomen van de Blauwe Verbinding in 2014 was de intrede van de marmergrondel al snel een feit. We waren dan ook benieuwd hoe de vlag er nu bij zou hangen. Al bij de eerste locatie vingen we een vijftal volgroeide marmergrondels van een centimeter of zeven à acht. Bij de tweede locatie zaten er opnieuw volgroeide marmergrondels in het schepnet, evenals een honderdtal minuscule grondels van nog geen twee centimeter. Aanvankelijk zagen we deze aan voor visbroed van de marmergrondel. Het duurde even vooraleer het kwartje viel, maar dit waren Kaukasische dwerggrondels. Ook op Zuid heeft deze soort zich dus in korte tijd weten te vestigen tot diep in de binnenwateren. Hoezeer bleek wel uit de in totaal duizenden exemplaren die we tijdens meerdere bezoeken vingen. Het was direct veruit de talrijkste vissoort in het Zuiderpark. Opvallend was dat we de hoogste aantallen aan de westkant van het park vingen, tussen de Dorpsweg en de Zuiderparkweg. Oostelijker richting de Vaanweg troffen we ze in veel mindere mate aan. In de omgeving van de Zuiderbegraafplaats

ontbrak nog ieder spoor. Drie exemplaren uit het Zuiderpark zijn opgenomen in de collectie van Het Natuurhistorisch (NMR997900204942). Dat kan van belang zijn voor lopend genetisch onderzoek.

In petto

Als knooppunt van de Europese waterwegen valt er in de toekomst nog een aantal andere uitheemse grondelsoorten in Rotterdamse wateren te verwachten. Meest waarschijnlijk is de Kesslers grondel (*Neogobius kessleri*), die al in 2012 in de Oude Maas werd aangetroffen. Deze nieuwkomers kunnen wel negatieve consequenties voor onze inheemse vissoorten hebben. Met name bodemvissen – zoals de (voorheen beschermde) kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*) – ondervinden vermoedelijk concurrentie van de massaal aanwezige, territoriale grondels. Wordt vervolgd. ◀

Literatuur

- Bakker, G. 2012 - Een Pontische stroomgrondel in de Nieuwe Maas: de eerste voor Rotterdam - Straatgras 24(3): 63-64
- Godijn, N. 2013 - De Blauwe Verbinding brengt vissen bij elkaar - Straatgras 25(2): 38-39
- Nijssen, H. & S.J. de Groot 1987 - De vissen van Nederland - Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Den Haag
- Tummers, J.S. 2020 - Vismigratie Kralingse Plas – Wolvenvallei: Effect van de tussengelegen kunstwerken - RAVON project 2020.039: 1-21
- Vos, M. 2020 - De Kaukasische dwerggrondel - Schubben & Slijm 12(3): 24